

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI - 5. ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΤΡΑΠΕΖΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Νομισματική Πολιτική - Ενδιάμεση Έκθεση – Τράπεζα της Ελλάδος
Δεκέμβριος 2018, σελ. 149-152

Οι κυριότερες εξελίξεις στον τραπεζικό τομέα το εννεάμηνο του 2018 ήταν η διενέργεια άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων εκ μέρους της ΕΚΤ στις αρχές Μαΐου 2018, μέσω της οποίας επιβεβαιώθηκε ότι η κεφαλαιακή επάρκεια των συστημικών τραπεζών διατηρείται σε ικανοποιητικό επίπεδο, η διαφοροποίηση των πηγών χρηματοδότησης των τραπεζών και η σταδιακή υποχώρηση του αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων (ΜΕΑ), σε συμμόρφωση με τους τεθέντες στόχους. Ωστόσο, το εν λόγω απόθεμα παραμένει ιδιαίτερα υψηλό, ενώ η οργανική κερδοφορία των τραπεζών παραμένει αδύναμη.

Ειδικότερα, με βάση τα στοιχεία του εννεαμήνου του 2018, τα καθαρά έσοδα των τραπεζών (λειτουργικά έσοδα μείον λειτουργικά έξοδα) εμφάνισαν μείωση σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 2017 (βλ. Πίνακα VI.1). Καταγράφηκε υποχώρηση των εσόδων από τοκοφόρες εργασίες, η οποία δεν αντισταθμίστηκε από την αύξηση που εμφάνισαν τα έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες (από προμήθειες και από χρηματοοικονομικές πράξεις). Τα καθαρά έσοδα από τόκους, που αποτελούν τα 3/4 περίπου του συνόλου των καθαρών εσόδων, συνέχισαν να μειώνονται εξαιτίας του περιορισμού του δανειακού χαρτοφυλακίου των τραπεζών¹ και της εφαρμογής του Διεθνούς Προτύπου Χρηματοοικονομικής Πληροφόρησης 9 (ΔΠΧΠ 9/IFRS 9) από την 1η Ιανουαρίου 2018, που είχε ως άμεσο αποτέλεσμα τη μείωση των εκτοκιζόμενων υπολοίπων των δανείων. Η μείωση των εξόδων για τόκους λόγω του περιορισμού της προσφυγής των τραπεζών σε έκτακτη χρηματοδότηση από την Τράπεζα της Ελλάδος και της οριακής αποκλιμάκωσης των επιτοκίων καταθέσεων ήταν μικρότερη από τη σημαντική υποχώρηση των εσόδων από τόκους. Τα καθαρά έσοδα από προμήθειες αυξήθηκαν οριακά, ενώ τα καθαρά έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις επηρεάστηκαν θετικά από τις επιδόσεις των χαρτοφυλακίων ομολόγων του Ελληνικού Δημοσίου.

Όσον αφορά τα έξοδα, συνεχίζεται η προσπάθεια για περαιτέρω μείωση του λειτουργικού κόστους μέσω εξορθολογισμού του δικτύου των καταστημάτων. Η οριακή αύξηση στα έξοδα αντανάκλα τη βραχυπρόθεσμη επίπτωση από προγράμματα εθελουσίας εξόδου. Μειωμένες εμφανίστηκαν οι προβλέψεις της περιόδου για τον πιστωτικό κίνδυνο, δεδομένης της προόδου αναφορικά με τη διαχείριση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, αλλά και της αύξησης του επιπέδου των προβλέψεων στην αρχή του έτους μετά την υιοθέτηση του ΔΠΧΠ 9. Συνολικά, η κερδοφορία πριν από φόρους και προβλέψεις παρέμεινε αδύναμη και σημαντικά χαμηλότερη από ό,τι την αντίστοιχη περίοδο του 2017, ενώ μετά από φόρους και διακοπτόμενες δραστηριότητες το εννεάμηνο του 2018 καταγράφονται ζημίες μεγαλύτερες από ό,τι το εννεάμηνο του 2017.

Καθ' όλη τη διάρκεια του 2018 παρατηρήθηκε βελτίωση των συνθηκών ρευστότητας των ελληνικών τραπεζών, με σταδιακή αύξηση του υπολοίπου των καταθέσεων και αυξημένη πρόσβαση στη διατραπεζική αγορά έναντι εξασφαλίσεων. Η εξέλιξη αυτή συνέβαλε στον περαιτέρω περιορισμό της εξάρτησης των τραπεζών από το μηχανισμό έκτακτης παροχής ρευστότητας (ELA) της Τράπεζας της Ελλάδος.

Όσον αφορά την κεφαλαιακή επάρκεια, τόσο ο Δείκτης Κεφαλαίου Κοινών Μετοχών (Common Equity Tier 1 – CET1) σε ενοποιημένη βάση όσο και ο Δείκτης Κεφαλαιακής Επάρκειας παρέμειναν στο τέλος Σεπτεμβρίου 2018 σε ικανοποιητικό επίπεδο (15,6% και 16,2% αντίστοιχα). Υπενθυμίζεται ότι, στο πλαίσιο της πανευρωπαϊκής άσκησης προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων σύμφωνα με τη μεθοδολογία της Ευρωπαϊκής Αρχής Τραπεζών, τους πρώτους μήνες του 2018 διεξήχθη η σχετική

¹ Προκύπτει αφενός από μείωση των δανείων (οι αποπληρωμές υπερβαίνουν τις νέες εκταμιεύσεις) και αφετέρου ως αποτέλεσμα της πώλησης θυγατρικών στο εξωτερικό.

άσκηση για τις τέσσερις σημαντικές ελληνικές τράπεζες. Η φιλοσοφία της άσκησης δεν ήταν τέτοια ώστε να τίθεται συγκεκριμένο ποσοτικό κριτήριο βάσει του οποίου θα αξιολογείτο αν οι τράπεζες πέτυχαν ή απέτυχαν στην άσκηση. Αντίθετα, τα αποτελέσματα ανά τράπεζα θα συνεκτιμηθούν από τον Ενιαίο Εποπτικό Μηχανισμό στο πλαίσιο της διαδικασίας εποπτικού ελέγχου και αξιολόγησης,²12 βάσει της οποίας η εποπτική αρχή ενδέχεται να ζητήσει από κάποια τράπεζα να τηρεί πρόσθετα κεφαλαιακά αποθέματα ή/και να θέσει ποιοτικές απαιτήσεις (αναφερόμενες συχνά ως “απαιτήσεις του Πυλώνα II”). Ωστόσο, δεν προέκυψε κεφαλαιακό έλλειμμα ως αποτέλεσμα της άσκησης.³ Σκοπός της άσκησης ήταν να αξιολογηθεί η ανθεκτικότητα των τραπεζών σε οικονομικές και χρηματοπιστωτικές διαταραχές για την τριετία 2018-2020, με σημείο αναφοράς τα μεγέθη της 31ης Δεκεμβρίου 2017 αναμορφωμένα για την επίπτωση του ΔΠΧΠ 9.

Αναφορικά με την ποιότητα του εγχώριου χαρτοφυλακίου δανείων, τα ΜΕΑ ανήλθαν στο τέλος Σεπτεμβρίου 2018 σε 84,7 δισεκ. ευρώ,⁴ μειωμένα κατά περίπου 9,7 δισεκ. ευρώ συγκριτικά με το τέλος Δεκεμβρίου 2017 και κατά περίπου 22,4 δισεκ. ευρώ (δηλ. περισσότερο από 1/6) έναντι του Μαρτίου 2016, οπότε είχε καταγραφεί και το υψηλότερο επίπεδο ΜΕΑ. Η υποχώρηση του αποθέματος των ΜΕΑ κατά τη διάρκεια του 2018 οφείλεται κυρίως σε διαγραφές ύψους 4,4 δισεκ. ευρώ (εκ των οποίων τα 2,6 δισεκ. ευρώ αφορούν καταγεγραμμένες απαιτήσεις, κυρίως επιχειρηματικών δανείων) και πωλήσεις ύψους 5,2 δισεκ. ευρώ. Οι τελευταίες εμφανίζουν αύξηση το β' και γ' τρίμηνο του έτους, ενώ οι τράπεζες έχουν προαναγγείλει επιτάχυνση των πωλήσεων τα επόμενα τρίμηνα. Σχετική βελτίωση εμφανίζουν το εννεάμηνο του 2018 και οι εισπράξεις από ρευστοποιήσεις, καθώς οι ηλεκτρονικοί πλειστηριασμοί παράγουν τα πρώτα αποτελέσματα. Το συνολικό ποσό που ανακτήθηκε από τις τράπεζες μέσω αυτής της οδού παρα μένει ωστόσο χαμηλό μέχρι στιγμής. Γενικά, ανησυχητικό είναι το γεγονός ότι, παρά τις βελτιώσεις στο οικονομικό και θεσμικό περιβάλλον, οι εισπράξεις μέσω ενεργητικής διαχείρισης παραμένουν περιορισμένες. Επιπροσθέτως, οι νέες ροές μη εξυπηρετούμενων δανείων (defaulted) που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια του εννεαμήνου εξακολουθούν να υπερβαίνουν τις πιστώσεις που είχαν παρουσιάσει καθυστέρηση στο παρελθόν αλλά άρχισαν και πάλι να εξυπηρετούνται (cured).

Ο λόγος των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων προς το σύνολο των ανοιγμάτων παρέμεινε το Σεπτέμβριο του 2018 σε υψηλό επίπεδο (46,7%). Ως προς τις επιμέρους κατηγορίες χαρτοφυλακίων, ο δείκτης ΜΕΑ διαμορφώθηκε σε 44,7% για το στεγαστικό, 53% για το καταναλωτικό και 46,9% για το επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο. Εντός του επιχειρηματικού χαρτοφυλακίου, ο δείκτης για το χαρτοφυλάκιο τόσο των ελεύθερων επαγγελματιών και πολύ μικρών επιχειρήσεων όσο και των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων παραμένει ιδιαίτερα υψηλός (68,6% και 60,9% αντίστοιχα), ενώ καλύτερες επιδόσεις παρατηρούνται στο χαρτοφυλάκιο των μεγάλων επιχειρήσεων (27,4%) καθώς και στο χαρτοφυλάκιο ναυτιλιακών δανείων (29,8%).⁵

² Η διαδικασία εποπτικού ελέγχου και αξιολόγησης (Supervisory Review and Evaluation Process – SREP) παρέχει στους επόπτες ένα εναρμονισμένο σύνολο εργαλείων για την εξέταση των κινδύνων τους οποίους αντιμετωπίζει κάθε τράπεζα από τέσσερις διαφορετικές οπτικές γωνίες: (α) επιχειρηματικό μοντέλο, (β) διακυβέρνηση και διαχείριση κινδύνων, (γ) κίνδυνοι για το κεφάλαιο και (δ) κίνδυνοι για τη ρευστότητα και τη χρηματοδότηση. Οι μικτές εποπτικές ομάδες διενεργούν σε συνεχή βάση τη διαδικασία εποπτικού ελέγχου και αξιολόγησης και μία φορά το χρόνο λαμβάνουν σχετική απόφαση για τις επιμέρους τράπεζες (“απόφαση SREP”). Στην εν λόγω απόφαση, την οποία αποστέλλει η εποπτική αρχή στην τράπεζα στο τέλος της διαδικασίας, προσδιορίζονται βασικοί στόχοι για την αντιμετώπιση των ζητημάτων που εντοπίζονται. Στη συνέχεια, η τράπεζα πρέπει να λάβει τα αντίστοιχα διορθωτικά μέτρα εντός συγκεκριμένου χρονικού διαστήματος.

³ Συνολικά, κατά μέσο όρο για τις τέσσερις σημαντικές τράπεζες, το αποτέλεσμα του δυσμενούς σεναρίου της άσκησης είναι πτώση του Δείκτη Κεφαλαίου Κοινών Μετοχών κατά 9 ποσοστιαίες μονάδες. Αυτό αντιστοιχεί σε μείωση των ιδίων κεφαλαίων του τραπεζικού συστήματος κατά 15,5 δισεκ. ευρώ.

⁴ Αφορά τα εντός ισολογισμού στοιχεία. Αν συμπεριληφθούν και τα εκτός ισολογισμού στοιχεία, το αντίστοιχο μέγεθος ανέρχεται σε 86,3 δισεκ. ευρώ

⁵ Όσον αφορά τις μεταβολές που παρατηρήθηκαν κατά τη διάρκεια του γ' τριμήνου του 2018, καλύτερες επιδόσεις παρατηρούνται στα χαρτοφυλάκια μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ), μεγάλων

Όσον αφορά τη διάρθρωση των ΜΕΑ, το 46,1% του υπολοίπου αφορά δανειακές συμβάσεις που έχουν ήδη καταγγελλθεί από τις τράπεζες, το 31,4% αφορά δάνεια αβέβαιης είσπραξης (“unlikely to pay”) και το 22,5% δάνεια σε καθυστέρηση μεγαλύτερη των 90 ημερών τα οποία δεν έχουν ακόμη καταγγελλθεί. Επίσης, πολλοί δανειολήπτες έχουν αιτηθεί νομική προστασία (14,2% του συνόλου των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων). Όσον αφορά την κάλυψη των ΜΕΑ από προβλέψεις, ο σχετικός δείκτης κάλυψης αυξήθηκε το εννέαμηνιο του 2018 σε 47,0%, από 46,3% στο τέλος του 2017, εξέλιξη που οφείλεται στις επιπλέον προβλέψεις που σχηματίστηκαν από τα πιστωτικά ιδρύματα στο πλαίσιο της εφαρμογής του ΔΠΧΠ 9 από την 1η Ιανουαρίου 2018.

Θετική εξέλιξη αποτελεί το γεγονός ότι τα τελευταία έτη οι τράπεζες συνομολογούν κυρίως λύσεις ρύθμισης μακροπρόθεσμου χαρακτήρα για τα μη εξυπηρετούμενα ανοίγματα, σε αντιδιαστολή με ρυθμίσεις βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα. Βεβαίως, δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι στην πλειονότητα των περιπτώσεων επιλέγεται η λύση της επιμήκυνσης του χρόνου αποπληρωμής και μόνο σπανιότερα της μείωσης του επιτοκίου και του διαχωρισμού του υπολοίπου οφειλής (split balance).⁶ Στο τέλος Σεπτεμβρίου 2018 το υπόλοιπο των ΜΕΑ που συνδεόταν με ρυθμίσεις ανερχόταν σε 31,9 δισεκ. ευρώ.⁷

Ανησυχητικά υψηλό παραμένει το ποσοστό των δανείων που είχαν τεθεί σε καθεστώς ρύθμισης, αλλά εμφάνισαν και πάλι καθυστέρηση μετά τη συνολογία της ρύθμισης. Σε μεγάλο μέρος των ρυθμίσεων τόσο βραχυπρόθεσμου όσο και μακροπρόθεσμου τύπου, η καθυστέρηση εμφανίζεται μόλις ένα τρίμηνο μετά την εφαρμογή της ρύθμισης.

Όσον αφορά τους στόχους που έχουν θέσει οι τράπεζες για τη μείωση των ΜΕΑ, κατά το γ' τρίμηνο του 2018 τα ΜΕΑ διαμορφώθηκαν σε επίπεδο 1,9 δισεκ. ευρώ χαμηλότερα από το ποσό-στόχο. Οι συγκριτικά καλύτερες από το αναμενόμενο επιδόσεις οφείλονται κατά κύριο λόγο στις οριακά χαμηλότερες από το αναμενόμενο καθαρές ροές νέων ΜΕΑ, καθώς και στις υψηλότερες από το αναμενόμενο διαγραφές και εισπράξεις. Σε επίπεδο δανείων σε καθυστέρηση άνω των 90 ημερών, τα πραγματοποιηθέντα μεγέθη είναι καλύτερα από το στόχο κατά περίπου 1 δισεκ. ευρώ.

Συνολικά, και με βάση τις τάσεις που παρατηρούνται τα τελευταία δύο τουλάχιστον χρόνια, ο ρυθμός μείωσης των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων, αν και βελτιώνεται, δεν είναι ικανός ώστε να επιτευχθεί σύντομα μία σημαντική αποκλιμάκωση του υπολοίπου. Θα πρέπει να εξεταστούν και άλλες συστημικές λύσεις. Στην κατεύθυνση αυτή, η Τράπεζα της Ελλάδος, στην έκθεσή της “Επισκόπηση του Ελληνικού Χρηματοπιστωτικού Συστήματος” που δημοσίευσε στις 22 Νοεμβρίου 2018, παρουσίασε πρόταση⁸ η οποία προβλέπει τη μεταβίβαση σημαντικού μέρους των ΜΕΑ, μαζί με μέρος της αναβαλλόμενης φορολογικής απαίτησης που είναι εγγεγραμμένο στους ισολογισμούς τους, σε μία Εταιρία Ειδικού Σκοπού (Special Purpose Vehicle).

επιχειρήσεων και ναυτιλιακών δανείων, όπου η τριμηνιαία μείωση του αποθέματος των ΜΕΑ ανήλθε σε 6,1%, 5,5% και 4,4% αντίστοιχα, αλλά και στην καταναλωτική πίστη (μείωση κατά 15,3%). Αντίθετα, το επίπεδο των ΜΕΑ στα στεγαστικά δάνεια αυξήθηκε οριακά. Σε σχέση με το Δεκέμβριο του 2017, η μείωση των ΜΕΑ στο επιχειρηματικό χαρτοφυλάκιο ήταν 12,7%, στο καταναλωτικό 23,3%, ενώ στο στεγαστικό χαρτοφυλάκιο η μείωση ήταν μηδενική.

⁶ Με τη λύση αυτή, η οφειλή διαχωρίζεται σε δύο τμήματα (tranches): (α) το τμήμα του δανείου το οποίο ο δανειολήπτης εκτιμάται ότι μπορεί να αποπληρώνει με βάση την υφιστάμενη και την εκτιμώμενη ικανότητα αποπληρωμής του και (β) το υπόλοιπο τμήμα του δανείου, το οποίο τακτοποιείται μεταγενέστερα με ρευστοποίηση περιουσίας ή άλλου είδους διευθέτηση, η οποία συμφωνείται εξ αρχής από τα δύο μέρη.

⁷ Σημειώνεται ότι το σύνολο των ανοιγμάτων στα οποία έχουν εφαρμοστεί ρυθμίσεις (δηλ. συμπεριλαμβανομένων εκείνων τα οποία εξυπηρετούνται κανονικά) ανέρχεται σε 48,5 δισεκ. ευρώ.

⁸ https://www.bankofgreece.gr/BoaEkdoseis/ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ_ΕΛ-ΛΗΝΙΚΟΥ_ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ_ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ_ΝΟΕ_2018.pdf

Σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή των όποιων προτάσεων απαιτεί προσεκτικό σχεδιασμό, χωρίς να δημιουργηθούν πρόσθετοι δημοσιονομικοί κίνδυνοι και αφού έχουν ληφθεί υπόψη ενδεχόμενες επιπτώσεις στην κεφαλαιακή βάση των τραπεζών.

Πίνακας VI.1 Αποτελέσματα χρήσεως των ελληνικών τραπεζών (ποσά σε εκατ. ευρώ)

	Εννεάμηνο 2017	Εννεάμηνο 2018	Δ (%)
Λειτουργικά έσοδα	6.368	5.968	-6,3
Καθαρά έσοδα από τόκους	5.098	4.389	13,9
– Έσοδα από τόκους	6.750	5.978	11,4
– Έξοδα τόκων	-1.652	-1.589	-3,9
Καθαρά έσοδα από μη τοκοφόρες εργασίες	1.270	1.579	24,3
– Καθαρά έσοδα από προμήθειες	896	933	4,1
– Έσοδα από χρηματοοικονομικές πράξεις	259	567	118,5
– Λοιπά έσοδα	115	80	-30,9
Λειτουργικά έξοδα	-3.123	-3.232	3,5
Δαπάνες προσωπικού	-1.621	-1.735	7,0
Διοικητικά έξοδα	-1.234	-1.219	-1,2
Αποσβέσεις	-269	-278	3,4
Καθαρά έσοδα (λειτουργικά έσοδα – λειτουργικά έξοδα)	3.245	2.736	-15,7
Προβλέψεις για τον πιστωτικό κίνδυνο	-2.820	-2.118	-24,9
Λοιπές ζημίες απομείωσης ¹	-110	-143	30,6
Μη επαναλαμβανόμενα κέρδη/ζημίες	-24	-74	>100%
Κέρδη προ φόρων	292	401	37,5
Φόροι	-123	-210	70,5
Κέρδη/ζημίες από διακοπτόμενες δραστηριότητες ²	-248	-341	37,7
Κέρδη μετά από φόρους	-80	-151	89,2

Πηγή: Οικονομικές καταστάσεις των τεσσάρων σημαντικών τραπεζικών ομίλων και εποπτικά στοιχεία για τις λιγότερο σημαντικές τράπεζες.

Σημειώσεις:

- 1 Απομείωση αξίας τίτλων, καθώς και ενσώματων και άυλων στοιχείων ενεργητικού.
- 2 Οι ζημίες από διακοπτόμενες δραστηριότητες απορρέουν κυρίως από την αποεπένδυση των ελληνικών τραπεζών από θυγατρικές του εξωτερικού και από προβλέψεις και απομειώσεις.